

Waar is de vrouwenbeweging?

Marijke Naezer

'Er is geen vrouwenbeweging meer. Af en toe staat een klein groepje op, maar er is geen collectief onrustgevoel. Veel vrouwen hebben individueel onbehagen over bijvoorbeeld de moeite die het kost om werk en gezin te combineren, het feit dat mannen zo weinig in huis doen, de barrières die ze in hun werk tegenkomen. Maar een collectief onbehagen ontbreekt', aldus Hedy d'Ancona in *Trouw* (Kooke, 2008). Het is gedaan met de Nederlandse vrouwenbeweging, zo meent ze. Ze krijgt bijval van leeftijdsgenoten. Ciska Dresselhuys: 'Vrouwen van nu denken dat het allemaal voor elkaar is, dat alles mogelijk is voor vrouwen, dat alle hindernissen zijn weggeruimd. Er moet echter nog heel veel bereikt worden' (in Van Saane, 1999). Een generatiegenoot van d'Ancona en Dresselhuys op een internetforum: 'Het lijkt wel of de jonge vrouwen van vandaag het allemaal wel best vinden zo. Zij weten amper iets van feminisme en van vrouwengeschiedenis. Ze vinden de vrijheid die ze hebben vanzelfsprekend, alsof het altijd zo geweest is.' De oudere feministes hebben er de pest in: het stokje dat zij zo hard proberen door te geven, wordt maar niet opgepakt.

Tegelijkertijd mopperen jonge vrouwen dat ze hun best doen, maar er niet bij mogen horen. Joanne van den Eijnden (2006): 'Mijn dankbaarheid ten spijt moeten jullie me niet.

Ik mag namelijk best doen wat ik zelf wil, maar dan wel zoals jullie het willen. Ik moet de barricaden op [...] en mij verbonden voelen met alles wat maar enigszins voor vrouw kan doorgaan. Op een enkele "moeder van het feminisme" na, vinden jullie dat het activisme dood is en dat dat mijn schuld is'. Ook Anouka van Eerdewijk (2004) heeft het gevoel dat er een feministisch establishment is ontstaan dat moeite heeft om ruimte te maken voor de jongere generatie. De oudere feministen, die zelf inmiddels een stevige carrière (achter de rug) hebben, hebben een machtspositie verworven en vinden het moeilijk die ruimte te delen met de jongere generaties, zo vindt van Eerdewijk. Jonge vrouwen voelen zich buitengesloten van de vrouwenbeweging, om over mannen nog maar te zwijgen.

Hoe zit het nou met de Nederlandse vrouwenbeweging? Zijn er jonge feministen? Delen zij een collectief gevoel van onbehagen? Kun je nog spreken van een vrouwenbeweging?

Op zoek naar een antwoord op deze vraag moest ik denken aan de reacties op een lezing die ik gaf bij een advies- en ingenieursbureau, over de uitblijvende doorstroom van vrouwen naar de top. Uit onderzoek was gebleken dat er op dit gebied bij de organisatie nog de nodige winst te behalen viel. De ervaringen van de (oudere) werknemers logen er inderdaad niet om: 'Ik zit al tien jaar tegen het gla-

zen plafond aan te hikken. Als ik aangeef dat ik hogerop wil kijken ze me glazig aan en gebeurt er vervolgens niks.' Of: 'Ik wilde teammanager worden en was goed op weg om dat ook daadwerkelijk voor elkaar te krijgen. Tot ze hoorden dat ik alleenstaand met kinderen was. Toen ging de deal niet meer door.' Deze vrouwen waren flinke obstakels tegengekomen in hun pogingen om hogerop te komen. Zij konden zich dan ook goed vinden in mijn ideeën over een cultuurverandering, om meer vrouwen aan de top te krijgen.

Hun jongere vrouwelijke collega's hadden daarentegen niet het idee dat vrouwen met specifieke problemen te maken kregen. Een van hen gaf aan zich totaal niet te herkennen in de door mij geschetste belemmeringen. Een van de jonge vrouwen verwoordde wat haar leeftijdsgenoten voelden: 'Wij redden ons wel, je moet gewoon voor jezelf opkomen.' Een man die vervolgens opmerkte dat hij best vier in plaats van vijf dagen zou willen werken, maar dat tot op heden nog niet aan had durven vragen, kreeg als reactie een honend gelach van de jonge vrouwen voor hem. 'Het mág best hoor', was hun overtuiging. Het feit dat het binnen deze organisatie niet gebruikelijk was om vier dagen te werken, en al helemaal niet voor de mannelijke werknemers, werd in het geheel niet (h)erkend. De werking van macht, vooroordelen en rollenpatronen was voor deze vrouwen geen issue en van een collectief onrustgevoel was duidelijk geen sprake. Dit lijkt voor veel jonge vrouwen te gelden: het persoonlijke is voor hen niet langer politiek.

Aan de andere kant zijn er natuurlijk wel degelijk jonge vrouwen – en mannen – die wél de bestaande obstakels zien en hier wél een politieke boodschap over hebben. De documentaire *Beperkt houdbaar* van Sunny Bergman stelde in 2007 bijvoorbeeld het westerse schoonheidsideaal voor vrouwen aan de kaak. In hetzelfde jaar riep Heleen

Mees (2007) vrouwen op om hun economische zelfstandigheid niet te gemakkelijk op te geven, terwijl Roos Wouters (2008) een jaar later signaleerde dat in onze samenleving het combineren van arbeid en zorg eigenlijk onmogelijk is, voor zowel mannen als vrouwen. Het zijn slechts enkele van de vele mogelijke voorbeelden die aantonen dat feministen nog wel degelijk bestaan en dat emancipatie nog geen begraven onderwerp is.

Als je echter ziet hoe deze 'nieuwe feministen' elkaar bevechten, wordt het steeds moeilijker om hier een collectief in te zien. Sunny Bergman wordt beschuldigd van overtrokken preutsheid, Heleen Mees wordt voor bitch uitgemaakt en Roos Wouters zou haar talent verspillen. Via de media en in debatten worden heftige ruzies uitgevochten. Is het inzetten van je seksualiteit om je doelen te bereiken nou feministisch of juist niet? Moeiten vrouwen concurreren met mannen op de arbeidsmarkt of meer luisteren naar hun moedergevoelens en thuis voor de kinderen gaan zorgen? Welke thema's zijn belangrijk genoeg om feministische thema's te mogen heten? En kunnen mannen ook feministisch zijn? Er heerst verdeeldheid en het collectieve gevoel lijkt ver te zoeken.

Misschien had Hedy d'Ancona dan toch gelijk toen ze zei dat er geen vrouwenbeweging meer is. Veel jonge vrouwen hebben niks met emancipatie en als ze er wel iets mee hebben, zijn ze drukker met onderlinge ruzies dan met actie voeren. Maar wacht even – waren de eerste en de tweede feministische golf dan wel zo collectief? Waren alle vrouwen toen wel feministisch, meteen vanaf hun tienerjaren? Was er niemand die meende dat er niks aan de hand was? Waren alle feministen, jong en oud, man en vrouw, zwart en wit, homo en hetero, het met elkaar eens over de inhoud en de te volgen strategieën? Nee toch? Waarom wordt dit dan nu wel als impliciete eis gehanteerd? Daarmee wordt het

werk van velen tekort gedaan. Dat er onenigheid bestaat over de kant die 'we' op moeten en de manier waarop dat moet, betekent niet dat er geen beweging gaande is. Hetzelfde geldt voor het gebrek aan onrust bij een deel van de jonge generatie. Dat niet de héle generatie in actie komt, is geen teken dat er helemaal niets gebeurt. Bovendien lijkt me het recht om een beweging te mogen heten niet voorbehouden aan de jongere generatie. De dames die in het begin van dit artikel aan het woord waren, vergeten dat hun eigen generatiegenoten nog dagelijks overuren draaien om werk te maken van emancipatie. Wat te denken van bijvoorbeeld Anja Meulenbelt, die onder andere een uitgebreid weblog bijhoudt? Of Janneke van Mens-Verhulst, die ook na haar afscheid aan de universiteit nog altijd publiceert over gender en diversiteit in de hulpverlening? En al hun leeftijdsgenoten die, soms zelfs na hun pensioen nog, tijd maken om ingezonden brieven naar kranten te sturen, het kabinet te voorzien van advies, onderzoek te doen, te demonstreren, en andere activiteiten op te zetten? Vormen zij geen (deel van een) beweging?

Ik ben het dan ook niet eens met Hedy d'Ancona, Ciska Dresselhuys en hun medestanders, als zij beweren dat er geen vrouwenbeweging meer is. Oké, het hoogtepunt van de tweede feministische golf is wel voorbij; er zijn nieuwe thema's op de agenda gekomen, nieuwe namen treden op de voorgrond en er bestaan nieuwe manieren van actievoeren. Niet iedereen doet mee en niet iedereen is het met elkaar eens, maar de vrouwenbeweging leeft nog wel degelijk. Waar deze te vinden is? Bij organisaties als WomenInc, Mama Cash, E-quality, Aletta, vrouwenboekhandels of de vrouwenopvang. In netwerken als NextGeneration, PapaPlus, We Can en feministische netwerken in de politiek, vakbond of andere organisaties. In communities bij Hyves, Facebook en LinkedIn. Op de Feminismelijst

en bij Raffia, Lover en het Tijdschrift voor Genderstudies. Bij Genderstudies. Tijdens de Heksennacht en film- en debatavonden. Bij inzamelingsacties voor vrouwen- en mannenprojecten in Nederland en/of daarbuiten. Daar is de vrouwenbeweging!

Wie er deel uitmaken van deze beweging? Oudere vrouwen, jongere vrouwen, mannen, witte mensen, zwarte mensen, homo's, hetero's, bi's, mensen die schrijven, mensen die praten, mensen met verschillende overtuigingen over mannelijkheid, vrouwelijkheid en emancipatie. Maar allemaal geloven we in het principe dat ieder mens gelijke mogelijkheden moet hebben en dat er werk aan de winkel is om dit te bereiken. Misschien zijn we soms moeilijk hoorbaar tussen de (jonge en oudere) mensen die roepen dat emancipatie een gestreden strijd is. We hebben soms zelfs moeite om elkaar te vinden ... Maar dat het moeilijk is om ons te zien, of om ons als een groep te zien, wil niet zeggen dat we er niet zijn. Een vrouwenbeweging is het moeilijk te noemen, deze bonte verzameling feministen. Ik houd het daarom op de derde feministische golf en ik hoop van harte dat deze steeds verder zal groeien, klaar om Nederland te overspoelen!

Literatuur

- Eerdewijk, A. van (2004). Patat, macht en feminisme. *LOVA*, 15(2).
- Eijnden, J. van den (2006). Niet lullen maar poetsen, Open brief aan de 'moeders' van het feminisme. *Lover*, 33(1).
- Kooke, S. (2008). Opzij is in de jaren zeventig blijven steken. *Trouw*, 28 januari 2008.
- Mees, H. (2007). *Weg met het deeltijdfeminisme! Over vrouwen, ambitie en carrière*. Amsterdam: Nieuw Amsterdam.
- Saane, J. van (1999). Moed en zachtmoedigheid voor vrouwen en mannen. *Wapenveld*, 49(4).
- Wouters, R. (2008). *Fuck! Ik ben een feminist*. Amsterdam: Augustus.